

Karmesterek, hangszeres zenészek
Gramofon Könyvek (2026)

2019-ben jelent meg a szerző könyve *A fényből a sötétbe* címmel, amely az OMIKE, az Országos Magyar Izraelita Közművelődési Egyesület történetét dolgozta fel. A könyv egyik fontos fejezete a zsidótörvények nyomán megalakított OMIKE Művészakció (1939–1944) bemutatása volt. Bizonyos értelemben e fejezet folytatása a mostani kötet, a tervezett három továbbival együtt. Ezekben ugyanis a szerző a Művészakcióban fellépő, kiállító művészek – énekesek, táncosok, zenészek, színészek, képzőművészek – egy részének életútját kísérli meg összefoglalni. Ha úgy tetszik, *A fényből a sötétbe* egyfajta „kulturális hardver” működését írta le, ez a sorozat pedig a „szoftverekkel” foglalkozik.

A Művészakcióban éppúgy menedékre találtak a különböző hangszeres zsidó zenészek – vagy szólistaként, vagy a zenekar tagjaként –, mint ahogy felléphettek a máshol szereplési lehetőségeiktől elzárt karmesterek. Ebben a kötetben a Művészakció zenészei közül 41 pályájának főbb állomásai szerepelnek. Az egyéni történetekből kirajzolódó képet árnyalják és gazdagítják a kötetet bevezető tanulmányok, valamint a gazdag képanyag. A tágabb összefüggések feltárásához hozzájárul, hogy a pályáívek leírásai, az „életké” kiegészülnek egy rövid összefoglaló statisztikával azokról, akik – életrajzi adatok hiányában nem kerülhettek be ebbe az összeállításba.

A könyvben szereplő művészek: Ajtay/i Adler Viktor, Ákos Ferenc/ Weinberg Ákos, Bánát Gábor, Bárdos Alice, Benedikt Klára, Biró József, Bondi György, Dénes Vera (Sándor Frigyesné), Deutsch Jenő, Donáth Ede, Farnadi/y Edit, Fehér Ilonka, Fejér Sándor, Feleki/y László, **Fischer Sándor**, Gábori/Glanz/ Elemér, Gerle Róbert, Halmos György, Herz Lili, Hütter Pál, Jámbor Ági, a Kelen házaspár (Kelen Hugó és Kelen Rózsi), Komor Vilmos, Lukács Pál, Márkus Alfréd, Nádas István, Reschofsky Sándor, Rév Livia/Rauchwerger/ Lili/, Sándor Frigyes, Sándor Renée, Schneider Hedvig, Somogyi László, Tibor György, Straker János, Trietsch György, Ungár Imre, Varjas Anna, Weiner László és Zeitinger/Zolnai/ Jenő/.

FISCHER SÁNDORRA EMLÉKEZŐ RÉSZ A KÖNYVBŐL

1939-ben, az első két zsidótörvényt követően az OMIKE (Országos Magyar Izraelita Közművelődési Egyesület) – a Pesti Izraelita Hitközséggel szoros együttműködésben – a fellépési lehetőségeiktől, kenyerüktől megfosztott zsidó művészek számára létrehozta a Művészakciót. Ebben a nagyszerű kezdeményezésben 1944. március 19-ig 550 színész, énekes, zenész, táncos, festő, szobrász, író jutott lehetőséghez és szó szerint éltető levegőhöz.

E hasábkon időről-időre bemutatok egy-egy művészt az akkor és ott fellépő, kiállító szereplők közül.

1989 augusztusában, az Új Életben egy beszélgetés jelent meg az akkor 89 éves Fischer Sándorral, aki az OMIKE Művészakció egyik jelentős zenei szereplője volt. Füzesi Róbert, aki a beszélgetésben a kérdező szerepét töltötte be – maga is

részvevője volt a Művészakciónak –, összefoglalta Fischer Sándor akkori szerepeit: „Az OMIKÉ-nél rengeteget dolgoztál, korrepetáltál, operákat tanítottál be és vezényeltél, operettekkel foglalkoztál, szonokhoz, dalokhoz zenét szerezteél, számtalanszor kísértél zongorán és emellett még fordítottál is. Ha jól számoltam, akkor négy és fél év alatt tizenhét operát vezényeltél, huszonegy operát tanítottál be és ugyanennyi operettet vezényeltél és mintegy százhetven alkalommal kísértél zongorán. Ezen felül négy operát fordítottál, köztük a Don Pasquale-et, az Idemeneót, a Varázsfuvola F dúr áriáját, külön Ernster [Dezső] részére, az Eljegyzés lámpafényénél. Ez gigászi munka volt.”

Fischer Sándor Budapesten született 1900. február 6-án. A budapesti Zeneakadémián 1919 és 1922 között Siklós Albert és Weiner Leó tanítványa volt, majd Hans Koesslernél (aki Fischer nagynénijénél lakott) képezte tovább magát 1925-ig.

Tanulmányai mellett a Vígszínház zenekarában játszott, majd 1931-ig a Vígszínház karmestere volt. Közben 1929-ben és 1930-ban sikertelenül próbált a világválság sújtotta Németországban szerződést szerezni magának.

A Bálvány kínai hangszerei

Földes Imre színjátékának az előadásán nem kis szerepet játszanak a felvonásonként többször is felzengő kínai hangszerek. A színház igazgatóságának csak a legnagyobb utánjárások után sikerült ezeket megszerezni kölcsönképpen. A hosszunya u, kétkaru kemengél, amelynek a dobja tarka kigóbbőrrel van bevonva, különösen megcsodálják a színházban megforduló zeneértők. A képen balról jobbra a Vígszínház zenekarának következő tagjai ülnek: Lóránt Sándor (king), Krista Ágoston (csin), Hirsch Hugó (kong) és Fischer Sándor (kemengé).

1931 után karmesterként nem tudott elhelyezkedni, csak alkalmanként vezényelt, például a Belvárosi, majd a Művész Színházban. „Aztán mindenfélét csináltam: itt-ott dirigáltam, kísérőzenét szereztem, szövegeket is írtam, akkor kezdtem el operafordítással is foglalkozni” – vallott a Muzsika című lapban, 1990 februárjában.

Ezekon kívül előadásokat tartott a zenéről, „exotikus hangszereken” adott elő zeneszámokat, segélyezési akciókban vett részt, matinékon zongorázott. „Fischer Sándor ... sokoldalú és eredeti zeneszerzői talentumát és tehetségét igazolta.” – írta egy matiné- szerepléséről a Magyar Hírlap 1933. februárjában.

Az OMIKE Művészakcióban 1939 decemberétől dolgozott, egészen 1944 márciusáig. 172 előadás létrehozásában vett részt, a leírás elején említett nagyon sokféle módon. Eközben többször behívták munkaszolgálatra.

Máshol is próbált dolgozni ez idő alatt. ennek példája ez a levélrészlet, amelyet a Pesti Izraelita Hitközség írt Fischer Sándornak 1943 októberében, amikor országos Kiss József Emlékünnepélyeket rendeztek: „... van szerencsénk ezúton is felkérni igen tisztelt Karnagy Urat, szíveskedjek velünk közölni, hogy mely Kiss József dalok ajánlhatók hitközségi emlékünnepélyek céljára.”

1945 és 1949 között újból a Vígszínház zenei vezetője, 1950-től három évtizedig a Magyar Rádió lektora, rovatvezetője, stúdiófelvételek karmestere volt. 25

színpadi mű szövegének magyar változatát alkotta meg, tanulmányokat írt, könyveket fordított.

OMIKE MŰVÉSZAKCIÓ
A GOLDMARK-TEREMBEN

Márc. 8-án, hétfőn este 1/27 órákor Helyb. H 1, Z/2
Márc. 10-én, szerdán este 1/27 órákor Helyb. H 2, Z/4

Zenekari hangverseny

Vezényel **Fischer Sándor**

Közreműködnek: **Gödry Kató** (ének)
Gerle Róbert (hegedű)

M ű s o r :

1. *Haydn*: G-dur szimfónia (üstdob)
Adagio cantabile — Vivace assa
Andante
Menuetto. Allegro molto
Allegro di molto.

2. *Mozart*: D-dur hegedűverseny (K. 218.)
Allegro
Andante cantabile
Rondo-Andante gracioso-Allegro ma
non tropo. Előadja *Gerle Róbert*

3. *Beethoven*: Ah! perfido. Op. 65. Előadja *Gödry Kató*

S z ű n e t

4. *Mendelssohn*: A „Szentivánéji álom” zenéje
a) Nyitány
b) Scherzo
c) Intermezzo
d) Notturmo
e) Nászinduló

Kezdetre pontosan 1/27 órákor

A hangv. megkezdése előtt a nézőtérre vezető ajtókat bezárjuk

13

Az OMIKE Művészakció utolsó napján, 1944. március 19-én is a Goldmark-teremben volt. Így számolt be erről a Muzsika már idézett 1990-es interjújában: „Az utolsó zene, mielőtt 1944-ben a németek bejöttek Racine Esthet című drámájához készült. Ez is egy mulatságos kis emlék. Horvay István március 25-re, szombati napra tűzte ki a premiért. 19-én vasárnap meg bejöttek a németek. Találkoztam velük az előcsarnokban, amikor az előadás után bevonultak. És olyan naiv voltam, hogy még másnap és harmadnap is próbáltam bent, a Goldmark-teremben. A földszinten ültek a szereplők, én meg a zongoránál: az énekszólamokat próbáltuk, zenekar nélkül. Egyszerre csak megjelenik a színpadon egy SS-ezredes. Hirtelen üres lett a nézőtér. az énekesek elsüllyedtek a széksorok között, csak én voltam a zongora mellett. Mi van itten, mit csinálnak itt? Nem látja? Próbálunk. Mit? A zenét próbáljuk a szombati bemutatóra. Itt szoktak játszani? Mondom: igen. Mit? Kabarét? Dehogy, mi itten operákat játszunk, Sába királynőjét, Don Pasqualét, Varászfuvolát... A tiszt körülnézett, azt mondta: Schön. Heil Hitler! – és kivonult. De a szombati premierből persze nem lett semmi.”

1995-ben hunyt el.

Fischer Sándor

Képek forrása

Színházi Élet 1922. február

Színházi Élet 1936. 37.

OMIKE Művészakció műsorlap

Muzsika 1990. február

<https://www.discogs.com/ru/artist/3200199-Fischer-S%C3%A1ndor>